

ALMADI SEJLA: FROM OPINION TO PROFESSIONAL AND ACADEMIC REVIEWS: A

FOCUS ON EDITORIAL AND PEER REVIEW PROCESSES ON PAPERS

(A véleménytől a hivatásos és tudományos ismertetésig: Közepponban a közlemények kiadói és társ-bírálati folyamata)+ és Almadi Sejla: A véleményektől a szakmai és tudományos bírálatokig: Közepponban a szerkesztői és szakmai bírálati folyamatok ++

DOI 10.35402/kek.2026.2.12

c. munkái (a második közlemény az eredeti angol cikk rövidített magyar nyelvű verziója) egy fontos témát, a tudományos közlemények bírálói és kiadói oldalát, a nyugati társadalomban elterjedt folyóiratszerkesztési gyakorlatot (academic review process) tekinti át átfogó részletességgel, hogyan jut el az évi sokmillió kutatási jelentés, témaösszefoglaló és tudományos kézirat a folyóratközlésig úgy, hogy tudományosan megbízható információk, beszámolók jussanak el a szakmai vagy szélesebb olvasó közönséghez. Azaz, a cikkben a tudománykritikai rendszer tudományos kritikai szemrevételezése történik.

A szerző egyes módszerek genealógiáját is követi, hiszen egy hosszú történelmi folyamat volt, amíg a XIX.sz.-i német polgári széplélek amateur verseléseinek közlésétől és az anekdotikus jellegű tudományos esetbeszámolóktól Európa és az Egyesült Államok szerkesztői és kiadói eljutottak a legnagyobb tekintélyű tudományos műhelyek megnyeréséig és a magas impaktfaktorú és idézési indexű, vezető tudományos folyóiratok kettősvak bírálati rendszerének kidolgozásáig.

A szerző a reviewformákat, továbbá a fejlődés és specializáció alfejezeteit pl. független-autonom szövegű bírálat, báziskritériumok, központi, ill. főkritériumok, bevezető és összegző megítélés stb.—nemcsak a modern fogalmak jelentésének tisztázására használja. Ugyanis mindegyik típusra szemléletes példákat is kiemel ki a szakirodalomból. A tudományos review történeti áttekintéséhez és az egyes gyakorlatokhoz kevés személyeset tudok hozzátenni, bár mint szerző, társszerző, opponens, reviewer vagy recenzens magam is hajtottam az egyetemi kutatók mókuskerekét több évtizeden át. Személyes megjegyzésem csak annyi, hogy nem szabad még a legújabb emberjogi, politikai és tudánypolitikai szempontoknak (l. lejjebb bővebben) sem engedni a szakmai bírálati folyamat szigorú formaságaiból, a fake news és

a diszkriminációk elleni harcból, és főleg nem a kéziratokkal szembeni magas szintű tartalmi követelményekből.

Sajátos, és a tudományostól eltérő review-forma a Művészeti esszé (Art review) és - tegyük hozzá --a művészetfilozófiai, filozófiai és antropológiai méltató értekezés is. Nem a tudományos logikát követi, hanem a gondolatvezetés fellazultabb, összetettebb, heterogénebb felépítésű. Eleve interdiszciplináris kitekintésű, tartalmilag gazdag, sokszor csapongó, hacsak nem szigorúan a referált művész stilisztikai vagy módszertani sajátosságaira összpontosít. Folyóiratunkban (KéK) A. Gergely András volt a műfajnak nagy mestere. Az asszociációs lánc a tematikai Ariadne-fonalat megtartva melléklánccs utalásokkal a recenzens sokoldalú műveltségét mozgathatja meg. AGA sokszor több recenzálandó kötetet fűzött egy csokorba, s méltatott a közös vagy hasonló téma kapcsán (pl. településszociológiai kutatások). A szöveg sokszor egyéni szemírózisa csap át, vagy az olvasó egyéni tudásháttérének függvényében érthető, rosszabb esetben csak bennfentesek számára követhető, néha lábjegyzetelni kell a szöveg dekódolásához.

Ilyenfajta "ezoterikus" esszére mutat jó példát Almadi a közlemény 2. Példáján (2. Example, Táblázat) Salman Toor pakisztáni-amerikai queer sztárfestő valóban rendkívül egyéni festészetéről. A fordítás mellett a jobb érthetőség kedvéért zárójelben magam is adok információkat az olvasónak Toor képeiről Wu 2005-ben írt méltatásához, Salman's Toor "Éjjeli Látomás" c. festményéről van szó. A szöveg bővítményei itt tehát aktuális hozzáfűzések, nem a művészettörténeti leírás eredeti oldallánccs asszociációi:

"...míg Toor képei egyfelől művészettörténeti precedensek jelentésrétegeit hordozzák--- A Görgető (festmény: egy meztelen fekvő fiú görget tartalmakat a maga elé tartott mobilon)--- pl. Courbet "A Világ eredete" /1866/ képére utal vissza (a nagy francia

naturalista festő női aktokat festett a nemi szervek leplezetlen megjelenítésével), a Part (2023) pedig egy papírra vetett alkotás (rajz?Színezett rajz?más módszer?), melyen egy szőrös férfi pózol szélfűtő hajfűtőkkel egy habzó tengerparton, -- ami feleleveníti emlékeinkben Botticelli Vénusz születése c.képét (1485 körül)."

A tudományos kritika szigorúságát és korrekt-ségét a utóbbi 15-20 évben többféle veszély fenyegeti. Egyfelől Vannak a "házi szerzők" és kedvencek felé a főszerkesztők sokszor kivételező gyakorlata, melyben a bírálati szempontokat már a pre-review szintjén relativizálják, de ez a jelenség korábban is megvolt. A nem kettős review folyamat (open vagy single blind) egyértelműen hátrányos a kezdő kutatókra, valamint a nem-angol anyanyelvűekre, bár néhány folyóiratnál korrepetáló jellegű nyelvi csiszolást felajánlanak. Megemlítendő, hogy a német tudományos közéletben a közelmúltban bátor-talan kísérlet történt az angol nyelv hegemoniájának megtörésére a szerzők egyéni vállalásaival, pl. hogy hazai folyóiratban publikálnak. A másik az Almadi által is említett "highly polishing", itt a több fordulatú review folyamatában addig csiszolják a kézirat szövegét, amíg teljes mértékben a bírálóknak és a szerkesztő ízlésének megfelel.

A szakmai folyóiratokban a nők iránti tisztelet, a faji, etnikai és szexuális kisebbségek jogainak figyelembevétele többé-kevésé szerkesztőségi szinten is kodifikáltan jelen van, viszont az eltérő vélemények, előítéletek sokszor metodikai szintre tolnak át. Így egy téma érdekessége miatt vagy újszerű kutatás esetén közlés módszertani hiányosságok ellenére is történhet. de van, amikor szakmai konszenzus hiánya miatt később egy elsiertett publikációt vissza kell vonni /pl. a "hirtelen kezdetű nemi identitás-zavar" kulcsközleményének visszavonása lásd Csorba J.++/. Előfordul, amit az LMBT kutatók vetettek fel a gender identity (nemi önazonosság) többéves vitája során, hogy túl szigorú, vagy teljesíthetetlen metodikai kritériumok miatt nem-konzervatív felfogású, új kutatási dokumentumok nem jelenhettek meg. Ugyanakkor nem kívánatos, és egyre szélesebb körben előfordul, hogy liberális vagy konzervatív szakmai klánok, egyesületek, alapítványok új alapítású és szakmailag hiányosan

kontrollált folyóiratokat alapítanak, módszertani leveleket és ajánlásokat adnak ki. Ez részben a közvéleményben a szakmai tudás tekintélyének hanyatlását tükrözi, részben maga is hozzájárul a laikus véleményrelativizálás elterjedéséhez. Megkésve, de elutasítást találtak azok az erőszakos törekvések, melyek ideológiai alapon diszkrimináltak szerzők és főszerkesztők, kutatásvezetők között borszín, politikai attitűdök, vélelmezett szexuális orientáció vagy előítéletek alapján. Tudomásunk szerint Donald Trump második elnöksége (2024-) óta az amerikai egyetemeken felvételi és vizsgáztatási eljárás-módjainál megszüntették úgy az eddigi pozitív etnikai diszkriminációt, mint azoknak az adminisztratív biztosoknak a tevékenységét is, akik a kutatóköz-pontok működését az etnikai és szexuális diverzitás és az ember jogok szempontjából eddig felügyelték. Ezen intézkedések következményei a közlemény-politikára még nem láthatók át, de minden irányú kilengés a közlési gyakorlatban is anomáliákat okozhat, s a reviewerek munkájának színvonalát is befolyásolhatja.

A szerző ír a Mesterséges Intelligencia (AI)-egyenlőre még korlátozott szerepéről, s valóban, egyenlőre dőreség lenne a folyóiratok részéről a plagizmus keresésénél egyedül rá és a keresőrobotokra támaszkodni. Hiszen manapság 1-2 kulcsszó átfogalmazása is rejthet idegen szerzőt a plagizáló szövegében, itt is nélkülözhetetlen az eleven bíráló tudományos tapasztalata.

Almadi magas színvonalon és szakmaisággal írta meg hibátlan angol szövegét. A nemzetközi publikációkban is érdekelt kezdő és haladó kutatóknak egyaránt ajánljuk.

+Almadi Sejla: *From Opinion to Professional and Academic Reviews: A Focus on Editorial and Peer Review Processes on Papers.* Kultúra és Közösség 2025/III, 187-199.

++Almadi Sejla: *A véleményektől a szakmai és tudományos bírálatokig: Központban a szerkesztői és szakmai bírálati folyamatok.* Kultúra és Közösség 2025/IV, 181-183.

+++ Csorba János: *Atipikus szexualitás és nemi identitás a pszichiátrián innen és túl.* Kultúra és Közösség 2025/IV, 93-118.